

IRODALOM

Giovanni Papini: Szent Ágoston. Fordította: Dr. Révay József. Az előszót írta: Dr. Vass József, miniszter. Athenaeum kiadása, Budapest. 1930. 256 oldal.

A *Krisztus élete* világhírű szerzőjének legújabb könyve. A magyar fordítás június hó folyamán jelent meg. Azzal az érdeklődéssel vettem kezembe ezt a könyvet, amely két ilyen rendkívüli személyiségnek, mint Augustinus és Papini, a találkozásakor mindekit elfog. Augustinus — a római egyház négy nagy egyházatyáinak egyike, és Papini — ez az univerzális műveltségű, kitűnő stilusu konvertita, olyan lelki problémákat tárnak elénk, amelyek mindannyiunknak életbevágó kérdéseket adhatnak fel a felelet némi reményével. Mindkettő a világ embere volt, művelt, filozófus, széles horizontu lélek; ragyogó személyiségek, Augustinus mint rétor és Papini mint stilus-művész, ott ragyogtak koruk szellemi horizontján a legfényesebb csillagok között. Mind a ketten beledobták magukat a szenvedélyek, testi kielégülések és az erkölcsi nihilizmus karjai közé. És a végén mind a ketten megtértek, azzal a komoly, sőt komor hátatfordítással, amelyet William James és Leuba az abnormalis vallásos élmény iskolapéldáiként állítanak elénk. Ez a megtérés a maga rendkívüliségében magyarázatra szorul. Nem mentegőzésre, s nem is dicsekvésre, e két fogalom a felekezeti bigottság és a vallástalan kételkedők részre, hanem csak magyarázatra, amely követőket vonzzon, vagy az elfogulatlan vizsgálódók számára segítségül szolgáljon. Eme magyarázat szükségességének átérzése iratta meg Augustinus-szal a *Vallomások*-at, Papini-vel pedig a *Szent Ágostont*.

Szent Ágoston, az ember. Ez a tárgya ennek a könyvnek, mert hiszen magának Papininak is ez lehetett a legérdekesebb: felfedezni azokat a közös lelki motívumokat, amelyek a fertőtől a megtértek tiszta csucsáig vezettek. S Ágostonnak egész élete elvonnul szemünk előtt, részletesen, néha talán túlzott precizitással, a

kor eszmeáramlatainak, sőt történelmi képének is sikerült háttér-rajzaival. Ám ép ott válik üressé, felületessé, szüksézávává, vagy épen semmit mondóvá a leírás, ahol pedig leginkább várnók a részletességet, a magyarázatot, a kifejtést: Ágoston lelki életének forduló pontjainál. Természetesen, vannak lelkifolyamatok, amelyeket még maig, a lélektan hatalmas fejlődésének során sem tudunk megmagyarázni, sőt talán még leírni sem. Az is igaz, hogy egy történelmi szabatosággal ismert életről, mint amilyen az Ágostoné, nehezebb szimbolikus és költői képekben bővelkedő analíziseket írni, mint pl. Jézusról, akinek élete inkább a mythos és a hívői lelkesedés aranyozott fénykévéiben maradt reánk, mint száraz tárgyilagos annaleszekben. Mindezeket megengedve is, a *La Storia Di Cristo* költői illusztrátorának tehetetlensége, Ágostonnak minden igazán mély lelki fordulatánál, szembeszökő. A legkevésbé kielégítő része a könyvnek az Ágoston megtéréséről adott magyarázat. Ki van ugyan domborítva a sexuális elleni küzdelem, azaz, hogy a megtérés legkomolyabb akadálya épen a sexualitásról való lemondásban rejlett. Sokáig tusakodik is Ágoston, de a végén minden magyarázat nélkül egyszer csak azt írja az életíró, hogy Ágoston lemondott a nemi életről, s ezentul csak Istennek élt. Annál különösebben hat ez a hirtelen elintézés, mert hiszen magának Papi-ninek a megtérésében is ez játszotta a legnagyobb szerepet — az akadályozó motívumok között. Kellett, hogy valahogyan, akár aszkézissal, akár megcsömörléssel ez a kérdés megoldódott legyen úgy nála, mint Augustinus-nál. Magyarázatul itt még azt sem hozza fel, amit pedig minden nehéz lelkikérdésnél megragad, hogy „az isteni kegyelem“ segítette Ágostont (és Papinit) a nemi életről való lemondásban. Pedig ez a kérdés igen fontos, különösen William James, Leuba, Pratt, Freud és Krafft-Ebing után. Különösen ez utóbbi egész nyíltan tanítja: „... a vallásos és sexuális szenvedélyek kialakulásukban egyneműek, de találkozó pontjaikban átalakulnak pathologikusakká, s mint kegyetlenség nyilatkoznak meg“ (W. J. Fielding: *Eroticism of Religious Foundres*). Ne feledjük el, hogy Ágoston is a legszigorúbb eljárást hirdette az „eretnekek“ ellen, megtérése után, s hogy később az inkvizíció őrá hivatkozott kegyetlenkedéseinek mentségéül.

Igen kifogásolhatnók szerző laikus megjegyzéseit Ágoston teológiai és filozófiai felfogására nézve is, ám szerző maga jegyzi meg, hogy ezekhez nem ért. Ha azonban tényleg nem ért, akkor nem kellene laikusságát úton útfélen kimutatnia, mint pl. amikor

Manit Blavatskinéhez, Donatust Lutherhez és Pelágiust Rouseauhoz hasonlítja, s Ágostonnak *azokra* használt érveit Papini *ezekre* igyekszik ráhúzni. Úgyszintén a Janzenizmus leírásánál, amelyet ő XVI. századbeli, tehát a reformáció korához és eszmevilághoz tartozó mozgalomnak tart, mikor pedig a Janzen Cornelius „Augustinus“ c. munkája is csak 1640-ben jelent meg és XI. Kelemen is csak 1713-ban adta ki híres „Unigenitus“ c. kárhoztató bulláját e mozgalom ellen.

A *Szent Ágoston* mellékalakjainál még több gyöngeséget, habozást, ingadozást árul el Papini, mint a főszemélyeknél. Monikát szeretné minél kedvezőbb színben mutatni be, hiszen tényleg így is él ez a buzgó keresztény asszony még a mai kor szemében is, s mégis oly lehetetlen formában szerepelteti sokhelyen, hogy az olvasó kénytelen meggyűlölni Ágoston anyját. Így pl. amikor kéréssel, könyörgéssel, fenyegetéssel és intrikával rábirja Ágostont arra, hogy ágyasát, akivel pedig tizennégy évig együtt élt, akit végtelesen szeretett s akitől egyetlen fia, Adeodatus is származott, ne vegye feleségül, hanem üzze el magától csak azért, hogy egy gazdag leányt hozzon a házhoz, aki előmenetelében családi összeköttetései és vagyona révén segítségére lehet. Adeodatus anyjának lelki nagyságát jellemzi, hogy Ágoston érdekére való tekintettel tényleg elmegy, s bár majd a szive szakad belé, eltemetkezik otthon Afrikában, hogy többet sohase lássa se Ágostont, sem a fiát. Papini tanácstalanul áll ez esemény előtt, s megvallja, hogy az a nő bizony nagyobb volt lelkileg, mint akár Ágoston, akár Monica, ennek ellenére azonban nem átalja pár oldallal tovább már mint a keresztényi erények megtestesítőjét állítani elének Monicát. Hasonlóképen következetlen az Ágoston életében nagy szerepet játszó két püspök, Antigonos és Ambrozius jellemzésénél is. Antigonos u. i. nem teljesítette Monicának azt a kérését, hogy fiát a bűn útjáról rábeszéléssel próbálja letéríteni, mert meg volt győződve, hogy a legbiztosabb út az, amelyet az ifjú saját maga harcol végig. Tőle származik különben ez a híres mondás is: „Lehetetlen, hogy ennyi könny magzatja elpusztuljon“. Ambrozius viszont elfoglaltságára való hivatkozással hanyagolja el az Ágostonnal való foglalkozást, pedig erre nem is Monica, hanem maga Ágoston kéri meg. Mégis Papini kárhoztatja Antigonost és dicséri Ambroziust. Hogy miért? — azt ő tudja. Nézetünk szerint Antigonos kevésbé volt bűnös egy megtérésre vágyakozó lélek elhanyagolásában, mint Ambrozius. Csakhogy Ambrozius a hivatalos

Egyház szentjei között szerepel, míg Antigonos nem. Ezért a következetlenség. Folytathatnók kifogásainkat tovább is, de erre most nincs terünk.

Általában ez a könyv csalódást keltett. Ma, amikor már százszámra vannak Ágoston-életrajzok, s amikor a lélektan annyit foglalkozott a vallásos élmény megmagyarázásával, igazán többet várhatna az ember és különösen Papinitől, aki a *Storia di Christoval* nagy reményekre jogosította egyházát és akinek megtérése, valamint egész élete annyira hasonló az Ágostonéhoz. Ha elolvassuk azt a 32 oldalra terjedő kis életrajzot, amit dr. Vass József írt a Vallomások bevezetéseként, sokkal többet nyerünk, mint ezzel az agyonreklamirozott híres könyvvel. Mindenekfelett pedig, ha nem sajnáljuk a fáradságot s belemerülünk magába a Vallomások-ba (mely magyarul is hozzáférhető a dr. Vass József fordításában: *Szent Ágoston Vallomásai I—II.*, Budapest 1917, „Élet“ kiadás), akkor nyerünk csak igazán bepillantást abba a nagy lélekbe, mely az Ágostoné volt. Kár, hogy e könyv ismertetésénél csak ennyit ajánlhatunk olvasóinknak: Olvassák el a Vallomásokat. Sz. I. S.

A magyar unitárius egyház teológiai akadémiájának értesítője 1929—30 iskolai évről. Szerkesztette: Csifó Salamon dékán. 34-ik évfolyam. 45. I. „Corvin“-nyomda.

Az Értesítőt dr. Varga Béla „Filozófia és Vallás“ c. értekezése vezeti be. Az elmúlt iskolai év történetéből két esemény emelhető ki. Az egyik az, hogy az egyházi főhatóság intézkedése folytán a teológiai tanulmányok ideje az eddigi négy évfolyamról ötre emelkedett. A másik az, hogy az I. évfolyam végén u. n. felvételi vizsgálat tartatott s csak azok lehetnek az Akadémia rendes hallgatói, akik ennek a vizsgának sikerrel megfeleltek. Az idők szelleme követeli, hogy jövődő lelkészi karunk kiválasztásánál és nevelésénél a legnagyobb körültekintéssel járjunk el. Ezért a cél érdekében emez újításokat üdvözölni tudjuk. Egyébképen az iskolai év a rendes mederben folyt le. Aggasztó csupán az, hogy a növendékek között még mindig többen vannak olyanok, akiknek nincsen meg a bakkalaureátusi vizsgájuk s az erre való készülődés miatt a rendes kollokviumokat is kénytelenek voltak elmulasztani, ami a teológiai tanulmányaikat hátrányosan befolyásolja. A IV. évet 6-on végezték, akik közül szakvizsgára egy növendék sem jelentkezett. Beiratkozott volt 33 növendék. 2 eltávozott. Az évvégi létszám 31. Ezenkívül van 16 papjelölt, akik, 2 kivételével, részint külföldön tanulnak, részint, mint segédlelkészek, el vannak helyezve.

Eredményes munkát végzett az Önképzőkör. 22 rendes és 7 rendkívüli gyűlést tartott, melyen a kör tagjai, 2 kivételével, felolvasásokkal, szavatelokkal, szónoklással, ének- és zeneszámokkal többször szerepeltek. A múlt évihez mérten különösen meglepő eredményt mutatnak a pályázatok, amennyiben a kitűzött 13 pályatétel közül 12-re beérkezett összesen 28 pályamunka. Mindenik pályatételnél egy-egy mű jutalomban vagy szorgalom-díjban részesült. Emellett az igazgatóság által kitűzött pályatételekre is sikerrel pályáztak. A hallgatók különféle címeken 271.182 leu segélyben részesültek.

A berkeleyi unitárius papnevelő intézet Értesítője. A californiai Berkeleyben működő unitárius papnevelő intézet minket nemcsak általános unitárius szempontból, hanem közelebbről is érdekel, mivel legújabban a mi végzett teológusaink közül is némelyek el szoktak oda látogatni. Heiyénvalónak tartjuk tehát az intézet 1929—30 iskolai évi Értesítője alapján pár sorban róla e folyóirat lapjain is megemlékezni.

Az intézet teljes címe: *Pacific Unitarian School for the Ministry*. Vezetője Wilbur tanár, ki pár évvel ezelőtt Kolozsvárt is megfordult s itt, mint kiváló egyházhistorikus nemcsak múltunk, hanem nyelvünk iránt is meleg érdeklődést mutatott. Szép és gondos munkája pedig, melynek címe „*Our Unitarian Heritage*“ (A mi unitárius örökségünk), mondhatni az első egyetemes unitárius egyháztörténet.

Ez a papnevelő intézet 1904-ben nyílt meg Oaklandban, 1906-ban helyezték át Berkeleybe, ebbe a kb. 80.000 lelket számláló városba s azóta ott működik. A benne tanuló diákoknak nagy könnyebbségükre szolgál az, hogy ugyanezen városban működik Amerika legnépesebb egyeteme, az *University of California*, hol a papnevelő intézet hallgatói is bővíthetik ismereteiket a tudomány bármely ágában.

Van e papnevelő intézetnek egy 22.000 kötetből álló könyvtára s emellett tanulóinak rendelkezésére áll a főt említett egyetem több mint 750.000 kötetet számláló könyvtára is. Magában az intézetben egy nagy kényelemmel és pompával berendezett olvasóterem áll a tanulók szabad használatára, benne 2000 kötetet meghaladó folyóirat és teológiai szakmunka.

Az intézetben 10, kényelmesen butorozott szoba áll a bentlakó tanulók rendelkezésére s azonkívül egy pár lakosztály diák házaspárok számára is. A lakószobák használata díjtalan, csupán a

fűtés és világítás fejében kell némi mérsékelt díjat fizetni. A tanulók étkezéséről az Értesítő nem ad felvilágosítást, úgylátszik arról minden diák maga gondoskodik. Jobb igyekezetű diákok ösztöndíjat is élveznek.

Ami immár az intézet belső, tanulmányi rendjét illeti, azt a következőkben ismertetjük: Vallásbölcseletet és vallástörténetet ad elő *Morgan* tanár, Ószövetséget *Radé*, Újszövetséget *Wilbur*, Egyháztörténetet *Vanderlaam*, Papi gondozást *Wilbur*. A vallásos nevelésnek *Evans*, a szociológiának pedig *Morgan* az előadója. Megszivlelendő és a mi teológiai intézetünknel is követendő volna az itt szokásos eljárás, hogy t. i. az egyes szaktárgyaknál a tanár megnevezi a könyveket, aminek alapján előad és azonkívül is megfelelő segédmunkákat ajánl a tanulók figyelmébe.

A diákok előzetes tanulmányaikat tekintve lehetnek:

1. *Végzett diákok* (graduate students), akik valamely más teológiai intézetben már abszolváltak s itt csak tanulmányaikat bővítik ki. Ilyen a múlt iskolai évben volt kettő: Lőrinczi Géza és Simén Dániel, mindkettő Teol. Akadémiánk végzett növendéke.

2. *Rendes tanulók* (regular students), kik középfokú végzettségük után először iratkoznak be; ilyen volt 11, köztük két prágai cseh.

3. *Rendkívüli hallgatók* (special students), kik nem szándékoznak teológiai végzettséget szerezni, csupán valamely speciális tudományágot akarnak tanulmányozni; ilyenek voltak öten.

4. *Társintézeti hallgatók* (associate students), kik valamely teológiai testvérintézetnek már hallgatói, de ebben az intézetben is óhajtanak valamely speciális kurzust tanulmányozni; ilyen volt egy.

Az összes hallgatók száma tehát 19 volt.

Befejezésül még csak annyit említünk meg, hogy részint új tanári tanszék beállítása, részint újabb építkezések céljából jövőre az intézetnek mintegy 250.000 dollárra lenne szüksége. Nem tudjuk, lesz-e módjában az intézet vezetőségének ezt a nagy összeget biztosítani. Reméljük azonban, hogy enélkül is képes lesz hivatását folytatni, amit nemcsak amerikai hittestvéreink, hanem a magunk érdekében is szívényből óhajtunk.

ma.

Az evangéliumok nőalakjai. Irta: *J. Haller*. A második német kiadás után fordította: *Boros Jenő* lelkész-tanár. Ezt a kiválóan jeles tanulmányt, melyet kitűnő magyar fordításban folyóiratunk f. é. 3—5. számában közöltünk, külön kiadásban is megjelentettük, hogy minél szélesebb körben elterjedhessen. Különösen

nőinknek hívjuk fel rá a figyelmét. Az a nemes, biblikus hang és mélyreható jellemzés, mely az egészen végig vonul, felekezeti különbség nélkül kiváló érdeklődésre tarthat számot. Minden nőegylet vegye fel programjába, hogy a téli összejövetelein felolvassa. A két ives füzet ára 20 lei. Megrendelhető az Unitárius Irodalmi Társaságnál, vagy az Unitárius sajtó és iratterjesztő bizottságnál. Cluj—Kolozsvár, unitárius kollégium.

Unitárius Kis Tükör. Az unitárius egyház történelme, hitelvei, szertartásai és alkotmánya. Ferencz József néhai nagy nevű püspökünknek ezt a jeles művét, amely még 1875-ben jelent volt meg, Vári Albert vallástanár az újabb viszonyoknak megfelelően újra írta, beosztotta és bővítette. Aki az unitárius egyház multjába és jelenébe be akar tekinteni, annak nélkülözhetetlen olvasmány. Kívánatos, hogy minden lelkész és egyházközség könyvtárában meg legyen. Missziói célokra is igen alkalmas. Megrendelhető az unitárius sajtó és iratterjesztő bizottságnál. Ára 100 lei.

Hittan, unitárius középiskolák számára. Irta: Ferencz József unitárius püspök. Második átdolgozott kiadás. Átdolgozták: Gálfi Lőrinc és Vári Albert tanárok. Középiskoláinknak ez a régi, kipróbált tankönyve második kiadásában néhány módosításon ment át. Azonban az átdolgozók nagy vigyázattal voltak arra, hogy írójának a szellemét az új kiadás is hiven tükrözze vissza. Megrendelhető az unitárius sajtó és iratterjesztő bizottságnál. Ára 80 lei.

Bibliai történetek. Ószövetségi rész. Irta: Csifó Salamon. Második átdolgozott kiadása megjelent. Az E. K. T. az I. gimn. oszt. számára vallástani kézikönyvül továbbra is elfogadta. Megrendelhető az unitárius sajtó és iratterjesztő bizottság utján. Ára 60 lei.

KÜLÖNFÉLÉK.

Meghívó. Az Unitárius Irodalmi Társaság 1930 évi közgyűlését 1930 nov. 22-én d. u. $\frac{1}{2}$ 3 órai kezdettel tartja Kolozsvárt az V. g. o. tantermében, melyre a tagokat és érdeklődőket meghívja az elnökség. *Tárgysorozat:* 1. Elnöki megnyitó. 2. Titkári jelentés. 3. Jelentés a Keresztény Magvetőről. 4. Pénztárnoki jelentés és költségvetés. 5. Indítványok.

Beiratkozások különböző tanintézetekbe az 1930—31 isk. évre. *Teol. Akadémiánkra* beiratkozott 21 hallgató, akik közül 2 leány. A *kolozsvári* főgimn. alsó tagozatába (I—III. g. o.) 105, a felső tagozatába (IV—VII. g. o.) 95, együtt = 200 növendék, akik közül 149 az unitáriusok száma. A *székely-kereszturi* főgimnázium alsó tagozatába beiratkozott 70, a felső tagozatba 77, együtt 147 növendék, akik között 96 unitárius van. A kolozsvári főgimnáziummal kapcsolatos 4 oszt. elemi fiúiskolának 83 tanulója van, akik közül 48 unitárius. A kolozsvári egyházközség elemi leányiskolájában a növendékek száma 73, akik közül 43 unitárius. Itt említjük meg, hogy a f. é. szept. hóban Kolozsvárt tartott bakkalaureátusi vizsgára jelentkezett a múlt évben végzett tanulóink közül 5 növendék, akik mindnyájan sikerrel tették le a vizsgát. A megelőző években végzettek közül 13-an jelentkeztek, akik közül 7 ment át.

Gondolatok a magyar unitárius ifjúság III. egyetemes konferenciáján. Nagyajta—Bölon—Ürmös 1930 augusztus 28—szeptember 1.

A leirt dátum határkö a magyar unitárius ifjúság magára-ébredésének, fejlődésének útján.

Irányjelző határkö, melynek egyik oldalára a múlt küzdelmeinek tiszteletteljes emlékei, másik oldalára a jövőnek helyes megértése és a haladó kor feladatai vannak rávéve.

Alig pár esztendeje, hogy néhány lelkes ifjúnk szárnyra engedte a rokon lelkek egybekapcsolódásának és ennek megvalósítására a kívánalmak szerint részekre tagolt egyházi egyetemes